

Üleriigiline eesti kirjanduse olümpiaad 2016.-2017. õa

Tartu Ülikooli teaduskool ning Tartu Ülikooli kultuuriteaduste ja kunstide instituudi eesti kirjanduse ja teatriteaduse osakond kuulutavad välja üldhariduskoolide 7.–12. klassi õpilaste üleriigilise kirjandusolümpiaadi. Tänavuse olümpiaadi üldteema on järgmine:

„Eesti nüüdiskirjandus võrdlevas kontekstis”

Nagu tavaks, toimub kirjandusolümpiaad kolmes vanuseastmes (7.–8., 9.–10. ja 11.–12. klass) ning jaguneb eel- ja lõppvooruks. Eelvooru tööna kirjutavad keskmise ja vanema astme õpilased teemakohase ja korrektselt vormistatud **UURIMISTÖÖ**, noorema astme õpilased kirjutavad arutleva **KIRJANDI**.

Seekordne olümpiaad tegeleb komparativistliku ehk võrdleva kirjandusuurimusega, keskendudes peamiselt eesti nüüdiskirjanduse (s.o viimased 30 aastat) autoritele ja teostele. Eesmärk on asetada eesti nüüdis autori teos mõne teise, kas eesti või maailmakirjandusest valitud teose taustale. Teoste võrdlev, st sarnasusi ja erinevusi sedastav käsitlus tegeleb esmajoones tekstide analüüsi ja tõlgendamise, nende poeetika uurimisega. Õpilastel on võimalus olla valitud teoste analüüsimisel aktiivsed osalised, kes mõtlevad kaasa, vaidlevad vastu ja püüavad teksti mõtestada ning seostavad seda oma maailmanägemise ja elukogemustega. Niisiis pakuvad teemad õpilasele võimalust tutvuda nii kirjanike loominguga süvitsi kui ka vaadelda võrdlevalt konkreetsete kirjandusteoste kunstilisi-esteetilisi iseärasusi.

Kahe (või kolme) proosateose võrdlus eeldab valitud tekstide hoolikat läbilugemist, lugemise käigus märkmete tegemist ja tsitaatide kogumist. Kasuks tuleb põhjalikum ja süvenenum tekstilugemine, aga ka tutvumine autorite muu loominguga ning kriitikute vastukajadega. Seejärel tuleb leida teoste võrdlemiseks sobivad analüüsisitasandid, ühendavaks aspektiks võib olla:

- teoste žanr,
- temaatika ja motiivistik,
- probleemistik, ideestik,
- narratiiv (jutustaja, vaatepunkt, lugu, süžee),
- tegevusaeg ja -koht (miljöö, olustik),
- pea- ja kõrvaltegelane, karakteriloo, karakteriloo,
- keele- ja kujundikasutus, stiil,
- kompositsioon, struktuur,
- teose loomise kontekst (ajaperiood, vool, mõjud),
- autori loominguga põhi- ja erijooned,
- autori positsioon ja tähtsus kirjandusruumis,
- kriitikute seisukohad arvustustes,
- lugeja isiklik kogemus (lugemiselamused, assotsiatsioonid jm).
- ...

Luuleteemade käsitlemine eeldab kahe eesti autori loominguga (nt luulekogude) võrdlust, mis keskendub olulistele tekstisisestele (poeetilistele) ja / või –välistele (kontekstuaalsetele) aspektidele:

- luuletuste temaatika ja motiivistik,
- sõnum,
- meeleolud ja tunded,
- vaatepunkt (lüüriline isik),
- vorm ja žanr,
- värsisüsteem, värsimõõt, riim ja rütm,
- kõla-, kõne- ja lausekujundid,
- sõnavara (kirja- ja kõnekeel, sotsiolektid, murde- ja võõrsõnad, arhaismid jm),
- lausungid (fraasid, lauseperioodid, liht- ja liitlaused, ellipsid jm),
- graafika (värsiridade paigutus, salmid),
- teksti markeerimisvõimalused (kursiivkiri, suurtähed, kirjavahemärgid jm),
- luulekogu ülesehitus ja kujundus,
- luulekogu kirjutamise ja avaldamise kontekst (ajaperiood, vool, mõjud),
- autori loomingu põhi- ja erijooned,
- autori positsioon ja tähtsus kirjandusruumis,
- kriitikute seisukohad arvustustes,
- lugeja isiklik kogemus (muljed, elamused, assotsiatsioonid jm),
- ...

Kõikvõimalikke tekstitasandeid võrrelda pole tarvilik, oluline on leida uurimistöö kandev telg, mis tooks esile teostevahelised peamised hoovused ja haakuvad asjaolud. Tähtis on ühendada uurimistöös oma lugemiselamust ja mõttekäike, teksti lähilugemist ning kriitikute seisukohti. Kindlasti pole töös vaja koostada kirjanike loomingu tervikkäsitlust ega kajastada andmeid nende elukäigu kohta (kui just esmane eesmärk ei ole selgitada ja tõlgendada teoseid eluloolistest seikadest lähtudes).

Kasuks ei tule paljude tekstitasandite segamini käsitus, poolikud ja katkendlikud arutlused, uurimuse laialivalgus ülesehitus, teemast kõrvale kalduvad irdosad, autori ja tema loomingu põhjendamata käsitus, mõtete kohmakas või arusaamatu sõnastus, lohakas vormistus, ebapiisav viitamine, rohked õigekirjavead ja trükiapsud.

Uurimistöö sisuosa maht on eeldatavalt 15–25 lehekülge, töö on vormistatud nõuete kohaselt (vt uurimistöö koostamise juhendit: Ellen Uuspõld, „Üliõpilastööde vormistamise juhend“, 2011; Maigi Vija, Kadri Sõrmus, Irene Artma, „Uurimistöö kirjutajale“, 2008).

Keskmise ja vanema vanuseastme uurimistöö teemad

Proosateemasid

Õudus- ja ulmekirjandus

- Matt Barkeri novellikogu „Sarah’ jalad” – Stephen Kingi novellikogu „Kõik on mõeldav: 14 sünget lugu”
- Indrek Hargla „French ja Koulu Tarbatus” – Terry Pratchetti „Hämmastav Maurice ja tema õpetatud närilised”
- Meelis Friedenthali „Kuldne aeg” – Aldous Huxley „Hea uus ilm”
- Marion Andra „Algolagnia” – L. J. Smithi „Vampiiripäevikud”
- Mari Järve „Esimine aasta” – José Saramago „Pimedus”
- Mann Loperi „Algus pärast lõppu” – Cormac McCarthy „Tee”

Maagiline realism

- Nikolai Baturini „Delfiinide tee” – Alessandro Baricco „Ookean meri”
- Mehis Heinsaare „Teekond maailma lõppu” – Friedebert Tuglase „Maailma lõpus”
- Mehis Heinsaare „Härä Pauli kroonikad” – Paul Valéry „Härä Teste”
- Mehis Heinsaare „Artur Sandmani lugu” – Leslye Waltoni „Ava Lavenderi iseäralikud ja kaunid kannatused”
- Mehis Heinsaare novellikogud „Vanameeste näppaja” ja / või „Rändaja õnn” – Gabriel García Márquezi novellikogu „Kadunud aja meri” (võrrelda võib järgmisi novelle: „Rändaja õnn” ja „Kaksteist kummalist palverändurit”; „Ilus Armin” ja „Lihtsameelse Eréndira ja tema süd ametu vanaema kurb ja uskumatu lugu”; „Liblikmees” ja „Väga pikkade tiibadega väga vana mees” vm).

Krimi- ja põnevusromaan

- Indrek Hargla „Apteeker Melchior ja Oleviste mõistatus” – Arthur Conan Doyle'i „Sherlock Holmesi lood” ja/või Boriss Akunin „Pelagia ja valge buldog” vm romaan
- Grete Kutsari „Nukud ja õunad” – Salla Simukka „Punane nagu veri”

Ajaloo ja omaeluloo kujutamine

- Viivi Luige „Seitsmes rahukevad” – Leelo Tungla „Seltsimees laps ja suured inimesed” ja / või „Samet ja saepuru” või Kai Aarelaiu „Linnade põletamine”
- Viivi Luige „Seitsmes rahukevad” – Richard Brautigani „Et tuul seda kõike ära ei puhuks” või Jerzy Kosinsky „Kirgas lind” või Margaret Atwoodi „Kassisilm”
- Leelo Tungla „Seltsimees laps ja suured inimesed” – Margaret Atwoodi „Kassisilm”
- Jaan Krossi „Mesmeri ring” – Siegfried von Vegesacki „Balti tragöödia”
- Jaan Krossi „Paigallend” – Sofi Oksaneni „Kui tuvid kadusid”

Mõtisklused ja mälestused proosas

- Jaan Kaplinski „Jää ja kanarbik” – Kalev Kesküla „Elu sumedusest”
- Kristiina Ehini „Paleontoloogi päevaraamat” – Tove Jannsoni „Kujuri tütar”
- Mihkel Raua „Musta pori näkku” – Peeter Sauteri „Lapsepõlvelõhn”
- Jaan Kaplinski „Isale” – Franz Kafka „Kiri isale”
- Eia Uusi „Minu Prantsusmaa” – Urmas Väljaotsa „Minu Pariis”
- Janika Kronbergi „Rännud kuue teejuhiga” – Friedebert Tuglase „Teekond Hispaaniasse”
- Kariina Tšursini ja Margus Sootla „Ühel teljel ümber planeedi” – Peeter Sauteri „Flirt Budaga. Elust ja tsiklisõidust”

Probleemrealistlik noorteromaan

- Sass Henno „Mina olin siin” – Tuija Lehtineni „Tiivad varvaste vahel”
- Gerda Kordemetsa „Klass” – Lionel Shriveri „Me peame rääkima Kevinist”
- Eia Uusi „Kuu külm kuma” – Sylvia Plathi „Klaaskuppel”
- Reeli Reinausi „Must vares” – Margus Karu „Nullpunkt”
- Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö” – Dirk Walbreckeri „Kambalugu”
- Ruth Vasseli „Sukk ja saabas” – Jostein Gaarderi „Apelsinitüdruk”
- John Greeni „Süü on tähtedel” – Brian Conaghani „Kui Härä koer hammustab”

Popkultuuri ja põlvkondlikkuse kajastusi kirjanduses

- Hirami „Mõru maik” – Nick Hornby „Elu edetabelid” ja / või Ivar Silla „Tantsiv linn”
- Jim Ashilevi „Ma olen elus olemise tunne” – Douglas Couplandi „X-generatsioon: lood kiirenduskultuurile”

Identiteediotsingud kirjanduses

- Emil Tode „Piiririik” – Friedebert Tuglase „Felix Ormusson”
- Tõnu Õnnepalu „Paradiis” – Kristiina Ehini loodusproosa („Kaitseala” vm)
- Olavi Ruitlase „Vee peal” – Jim Ashilevi „Kehade mets”
- Kerttu Rakke „Kolmas printsess” – Eva Pargi „Lõks lõpmatuses”
- Peeter Sauteri „Indigo” – Jack Kerouaci „Teel”
- Olavi Ruitlane „Naine” – Merca „Mees”

Rahvusliku identiteedi kujutamine

- Indrek Hargla „French ja Koulu” – Andrus Kivirähki „Rehepapp”
- Urmas Vadi „Tagasi Eestisse” – Andrus Kivirähk „Maailma otsas”
- Mari Saadi „Lasnamäe lunastaja” – Viktoria Ladõnskaja „Lasnamäe valge laev”
- Andrei Hvostovi „Sinised mäed” (novellikogust „Võõrad lood”) – Andrei Ivanovi „Minu Taani onuke” ja / või „Harbini ööliblikad”

Transgressiivne kirjandus

- Kaur Kenderi „Iseseisvuspäev” – Bret Easton Ellise „Ameerika psühhopaat”
- Peeter Sauteri „Silla all” (kogumikust „Must Peeter”) – Charles Bukowski „Pihtimus mehelt, kes on küllalt hull, et kiskjatega koos elada” (kogumikust „Põhjatus piiril”)
- Maniakkide Tänav „Surmakarva” ja / või „Õnne ja õnnetuse valitseja” – Robert Kirkmani ja Jay Bonansinga „Elavad surnud: kuberneritõus”

Luuleteemasid

- Kivisildnik, Jürgen Rooste, Elo Viiding, fs (François Serpent), Andra Teede, Maarja Kangro, Silvia Urgas jt (sotsiaalne luule, terav ja raevukas aja- ja ühiskonnakriitiline luule, elutunde intensiivne kujutamine, ironia ja sarkasm).
- Karl-Martin Sinijärv, Contra, Jürgen Rooste, Asko Künnap, Kivisildnik, Valdur Mikita jt (mänguline luule, mäng keeles ja keelega, intertekstuaalsus, robustne, epateeriv ja humoorikas luule).
- Contra, Aapo Ilves, Jaan Pehk, Tõnu Trubetsky, Villu Tamme, Merca, Chalice, Andrus Elbing, Jürgen Rooste jt (nn esitusluule, sh luulelugemised ja -laulmised, punk- ja räpluule, võrukeelne luule).
- Hasso Krull, Timo Maran, Mathura, Lauri Sommer jt (erinevate religioonidega seotud luule, nt kristlus, budism, maausk, uuspaganlus, *new age* jms, mütoloogia ja müütide interpretatsioonid).
- Triin Soomets, Elo Viiding, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Triin Tasuja, Maria Lee, Eda Ahi jt (naisluule, naiselik tundemaailm, pihtimuslikkus ja isiklikud läbielamised, vaimne ja füüsiline keskkond, naise ja mehe suhe).
- Hasso Krull, Tõnu Õnnepalu, Aare Pilv, Andrus Kasemaa, Mehis Heinsaar jt (isiklik luule, intellektuaalsus ja filosoofilisus, harmoonia otsingud, suhe loodusega).
- Igor Kotjuh, Sveta Grigorjeva jt (eestivene luule, venelase identiteet, dialoog eesti ühiskonnaga, rahvuslikkuse ja põlvkondlikkuse väljendus).

Noorema astme (7.–8. klass) arutlev kirjand on ea- ja jõukohane mõtteavaldus, millelt eeldatakse, et õpilane võrdleb loetud alustekste, näiteks kahte-kolme ilukirjanduslikku teost kas eesti või maailmakirjandusest. Kindlasti ei pea kirjand kujunema pelgalt teoste kirjanduslikuks lähivaatluseks, hinnatavad on ikkagi isikliku mõtte- ja tundemaailma peegeldused, mis tõendavad kirjutaja arusaamist iseendast ja maailma asjadest. Alustekstide valik arutlevaks kirjandiks on vaba, valida tuleb teemanurk, määratleda keskne probleem ning sõnastada konkreetne pealkiri. Arutleva kirjandi eeldatav pikkus on 1000 kuni 1500 sõna (*Times New Roman*, reavahe 1,5, tähesuurus 12).

Kõik uurimistööd ja kirjandid palume saata hiljemalt **30. jaanuariks 2017** posti-aadressil:

Kirjandusolümpiaad
Eesti kirjanduse ja teatriteaduse osakond
Tartu Ülikool
Ülikooli 16 (ruum 111)
51014 Tartu

Töö võib ka ise tuua TÜ von Bocki majja (Ülikooli 16, 1. korrus, ruum 111, sissekäik Jakobi tänava poolsest nurgast), kus asub eesti kirjanduse ja teatriteaduse osakond. Lisaks paberköites versioonile tuleb uurimistöö fail üles laadida TÜ teaduskooli eesti kirjanduse olümpiaadi kodulehele aadressil

<http://www.teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/eesti-kirjandus>

Lisainfo: e-post: andrusorg@gmail.com; telefon: 5343 3353

Veebruari keskpaigaks valib žürii välja õpilased, kes kutsutakse 10.-11. märtsiks olümpiaadi lõppvooru Tartusse. Lõppvooru kutsutud õpilaste nimed ja lõppvooru ajakava avaldatakse TÜ teaduskooli kodulehel (<http://www.teaduskool.ut.ee/>). Lõppvooruks vajaliku teemasuuna kirjelduse ja kirjanduse nimekirja lisame koos kutsutute nimekirjaga samuti veebruari keskpaigaks.

Andrus Org

TÜ eesti kirjanduse lektor ja olümpiaadižürii esimees

Valik sekundaarkirjandust

Hennoste, Tiit 2003. Kirjutatud on... Emil Tode ja Tõnu Önnepalu kolm romaani. – Eurooplaseks saamine. Kõrvalkäija altkulmupilk. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 266–275.

Kirss, Tiina 2008. Pegasus ja puuhobune: Tuglase „Felix Ormusson” ja Joyce’i „Kunstniku noorpõlve portree”. – Methis. Studia humaniora Estonica, nr 1-2, lk 86–104.

Krull, Hasso 2015. Aristokraat, proletaarlane, eremiit. – Vikerkaar, nr 12, lk 45–56.

Rooste, Jürgen 2009. Väike luulekaleidoskoop II. kolm kuningannat. – Sirp, 5. juuli (<http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/vaeike-luulekaleidoskoop-ii-kolm-kuningannat/>)

Valik käesoleva sajandi eesti noortekirjandust (sobib käsitlemiseks nooremale vanuseastmele, valida võib ka muid teoseid).

Aidi Valliku, „Kuidas elad, Ann? ”, „Mis teha, Ann? ”, „Mis sinuga juhtus, Ann? ”
Katrin Reimus, „Eilset pole olemas”, „Haldjatants”
Reet Made, „Miljoni-poiss”, „Tuhin tiibades”
Helga Nõu, „Kuues sõrm”, „Pea suu!”, „Tõmba uttu! ”, „Jääauku”
Eia Uus, „Kuu külm kuma”, „Kahe näoga jumal”
Sass Henno, „Mina olin siin”, „Elu algab täna”
Diana Leesalu, „2 grammi hämaruseni”, „Mängult on päriselt”
Ruth Vassel, „Rühma vari”, „Sukk ja saabas”
Mare Sabolotny, „Kirjaklambritest vöö”, „Peaaegu inimene”
Ketlin Priilinn, „Maarjamäe kägu”, „Mustlasplikad”, „Sefirist loss”
Barbi-Katrin Lõhmus, „Imesid juhtub harva”
Kamille Saabre, „Mu kuninganna”
Marion Andra, „Vähemalt... ”, „Algolagnia”
Ivar Soopan, „Kõik poisid ei saa suureks”, „Head pahad poisid”
Ene Sepp, „Medaljon”, „Minevikuta mälestused”
Marje Ernits, „Hei, Dima!”
Kerli Altmart, „Makaagid ja majad”
Ene Jaaniste, „Elu on ilus”
Kristiine Kurema, „Jäätunud võõras”
Kristi Rebane, „Minu oma”, „Aitäh elu eest”
Grete Kutsar, „Nukud ja õunad”
Kersti Kivirüüt, „Okultismiklubi”, „Okultismiklubi 2”
Reeli Reinaus, „Must vares”, „Vaevatud”, „Suhkrust ja jahust”
Marianne Harju, „Talvehullus”
Kristel Kriisa, „Neetud”, „Piinatud hinged”
Margus Karu, „Nullpunkt”, „Täna on täna, forever on forever”
Linda-Mari Väli, „Eikeegi eikunagi eikusagil”
Margit Sarapik, „Vaarao leidmine”
Kätlin Koit, „Nõidsõdalane”
Heli Künnapas, „Lõpupidu”, „Tähtajaline elu”, „Tristan”, „Ütle mata sõnad”
Heidi Raba, „Lili Remma ja gongapuuhaldjas”, „Lili Remma ja unehiilija”, „Lili Remma ja purpurkuulased”
Kiiri Saar, „Martin Greeni juhtum”, „Ruubeni liblikad: Kirsipiia”, „Ruubeni liblikad: Jordan”, „Punamütsike kakssada aastat hiljem”
Mari Järve, „Esimene aasta”, „Klaasmeri”
Gerda Kordemets, „Klass: elu pärast”
Kaja Sepp, „Hetk enne homset”

Marian Suitso, „Hobusehullud”

Hugo Vaher, „Skvotterid”

Janika Vaht, „Vabanemine”

Berit Veidemann, „Tumenejad”

Mikk Pärnits, „Hundikutsikaeetika”

Marek Kahro, „Viisteist naeratust”

Ele Arakas, „Esmaspäevad”

Mann Loper, „Algas pärast lõppu”, „Kellest luuakse laule”

Tea Lall, „Ära armasta mind enam”

Kristi Piiper, „Tõde või tegu I: Stella”, „Tõde või tegu II: ema saladus”